

Waldorf iskolába járó és általános tantervű tanulók klasszikus zenéhez fűződő attitűdjének összehasonlító elemzése

Pethő Villó^{1*} és Janurik Márta²

¹ Szegedi Tudományegyetem, Zeneművészeti Kar

² Szegedi Tudományegyetem, Zeneművészeti Kar

Absztrakt

A tanulmány tárgya a művészeteket előtérbe helyező Waldorf oktatásban részt vevő és az általános tantervű ének-zeneoktatásban részesülő tanulók klasszikus zenéhez fűződő attitűdjének összehasonlító vizsgálata. A kérdőíves vizsgálatban a zenehallgatási szokásokra, a családi háttérre, valamint az iskolán kívüli zenetanulásra vonatkozó kérdések szerepeltek. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a Waldorf iskolákban folyó oktatás nagymértékben támogatja a klasszikus zenéhez fűződő pozitív attitűd kialakulását. Ezzel szemben az általános tantervű ének-zeneoktatás a jelenlegi körülmények, kiváltképpen a minimálisra csökkent óraszámkeretek között, nem tölti be a neki szánt szerepet.

1. Elméleti háttér

1.1. Művészeti nevelés és a reformpedagógiai mozgalom

A Waldorf tanítási módszerrel oktató iskolákban sokszínű művészeti és kézműves foglalkozásokon keresztül fontos szerephez jut a művészeti, ezen belül a zeneoktatás. Tanulmányunkban azt vizsgáljuk, milyen mértékben járul hozzá a Waldorf iskolákban folyó ének-zeneoktatás a klasszikus zene szeretetéhez – milyen a Waldorf iskolai tanulók klasszikus zenéhez fűződő attitűdje. Továbbá azt is megvizsgáljuk, milyen összehasonlításokat tehetünk a klasszikus zene elfogadásának, megszerettetésének szempontjából a hazánkban általánosan elterjedt általános tantervű, nem ének-zenei tagozatos oktatás, valamint a Waldorf iskolákban folyó ének-zene oktatás között.

A 19. század vége és a 20. század közepe között megjelenő, rendkívül heterogén pedagógiai reformelképzelések és iskolakísérletek – melyek közé maga a Waldorf iskola is tartozik – közös pontja egy új, rendkívül sajátos gyermekkép (Oelkers, 1992; idézi Németh, 2002, 31. o.). Az „új gyermek” nevelésében a reformelképzelések számára a legfontosabb feladatot a szabadság, önállóság megteremtése, önkibontakoztatásának segítése, az értelem, az érzelmi élet, valamint a személyiség fejlesztése jelentette: „A jövőbeni nevelés célja az lesz, hogy egy olyan külső és belső értelemben szép világot hozzon létre, amelyben a gyermek növekedhet.” (Key, 1976, 60. o.). Az új elképzelések nyomán nemcsak a pedagógusok munkája szerveződik újra és átalakul az iskolai tér, a tanulási

* Email: villo.petho@freemail.hu

környezet (Sanda, 2008), de változás következik be a tananyagtartalmakban is. A gyermek nevelésének fontos eszköze lesz a művészetekkel való aktív kapcsolat, a képzőművészet, a zenén keresztül a művészetpedagógia az esztétikai értékek közvetítését és az abból származó pozitív nevelő erő hasznosítását tűzte ki célul (Szilvássy, 1999). A művészetek több reformpedagógiában – Montessori, Freinet, Steiner koncepciója – is központi szerepet játszanak, emellett pedig megjelennek a zenei nevelést középpontba állító reform zenepedagógiai koncepciók – Jaques-Dalcroze, Orff és Kodály zenei nevelési koncepciói.

1.2. Zene és ritmus szerepe Rudolf Steiner nevelési koncepciójában

Az 1919 őszi elinduló első Waldorf iskola más reformiskolákhoz hasonlóan a gyermek egyéni képességeinek kibontakoztatását, fejlődésének előmozdítását állította a középpontba. Rudolf Steiner (a Szabad-Waldorf iskolákban követendő) tantervének célja önállóan cselekvő, szabad döntésekre képes ember nevelése volt: „... nem kész szakembereket akarnak képezni a 12 év alatt, hanem sokoldalúan művelt, érdeklődő embereket...” (Calgren, 1992, 55. o.). Előző tanulmányunkban (Janurik és Pethő, 2009) részletesen ismertettük a 12 évfolyamos Waldorf iskolákban folyó oktatás jellegzetességeit. Ezek közül itt ki kell emelnünk az euritmia alkalmazását, mely nemcsak a koncentrációs készséget, a térbeli tájékozódást, a testtartást javítja, de fejleszti a ritmusérzékenységet, a zenei hallást is. Steiner nevelési koncepciójában fontos szerepet tulajdonít a ritmusnak, a legalapvetőbb ritmikai összetevő a be- és kilégzés élménye, de jelentős ritmikai struktúra még a fogalmi tanulás három napos ritmusa; az alvás és ébrenlét ritmusa; az emlékezés és felejtés ritmusa; a gyermeki fejlődés hat éves ritmusa; a napok, a hetek és az évszakok ritmusa; a test ritmikus rendszerei.

Nemcsak a ritmikai struktúrák, de a művészeti nevelés is fontos szerepet tölt be a Waldorf iskolákban. Steiner szerint a művészi tevékenység hatására „... a test is megváltozik: nyíltabb lesz és fogékonyabb azokra a hatásokra, amelyek az ember benső lényéből fakadnak. Engedelmes és harmonikus hangszerré válik, amin aztán a belső „én” szellemi erői segítségével játszani tud” (Calgren, 1992, 60. o.). Nordlund volt Waldorf iskolai tanulók körében végzett interjú vizsgálati alapján a következő jellemzők figyelhetők meg: 1. a bonyolult világra való rácsodálkozás képessége; 2. sokrétű tudás; 3. kreatív problémamegoldóvá válás; 4. akaratlagosan fejlesztett intelligencia; 5. az esztétikai élmény megbecsülése; 6. a flow optimális élménye; 7. teljes, harmonikus személyiség; 8. érzelmi intelligencia. A vizsgálat eredményei alapján kimutatható az oktatásba integrált művészetek fontos szerepe az általános és középfokú oktatásban (Nordlund, 2006, 187. o.).

„...olyan az ember természete, hogy bizonyos értelemben zenésznek született” vallja (Steiner, 1974. 17. o.). Steiner szerint a zenére való fogékonyság már igen hamar, a 3. és 4. életév körül megmutatkozik. A zenei foglalkozásokat hatéves korban kezdik, mert „... a zenei elem, nem kimondottan a zene tartalma, inkább a ritmus, az ütem és ezek átélése, jó alapot ad az akarat megerősödéséhez, az akarat energiához” (Calgren, 1992, 95. o.). A cél elsősorban a gyermek önálló zenei világának kifejezése a szabad improvizatív játékokon és gyakorlatokon keresztül. A zenei írás-olvasás, a zeneelmélet kérdései csak a magasabb osztályokban jelennek meg, a tudatosítás a tapasztalás, a közös és egyéni zenélés megjelenése után kezdődik. Az óvodától az iskola 9. osztályáig három szakaszra – „kvinthangulat”, „terchangulat” és „oktávhangulat” – osztják a gyermekek zenei nevelését.

A „kvinthangulat” időszaka Waldorf-óvodától az iskola 2-3. osztályáig tart. Ebben az időszakban főleg pentaton dallamokat szólaltatnak meg a gyerekek. A hagyományos magyar és más népek gyermekdalaiból, megzenésített versekből, mondókákból álló zenei anyag egyszólamú, ritmusa a szöveg ritmusát követi, melyet mozgással együtt tanulnak meg. A zenei foglalkozások alkalmával kezdetben pentaton furulyát, egyszerű fa és fém ütőhangszereket szólaltatnak meg, a harmadik osztálytól pedig a szopránfurulyát használják.

„A terchangulat a nyiladozó belső érzésvilág ... kísérője és nevelője” (Gajdos, 2005, 18. o.) a 4-6. osztályban, ahol a hangsúly a belső zeneiség kialakításán van: megjelennek a dūr, moll és modális hangsorokra épülő zenék, vezető szerepet kap a harmónia, a többszólamúság. A 4-6. osztályosok számára ajánlott zenei anyag rendkívül gazdag: finn, izlandi, francia, angol, indián, izraeli, afrikai, indiai, spanyol, orosz, flamand dalok mellett szép számmal találunk magyar népdalokat, népeleket, éppúgy, mint gregorián dallamokat. Ebben az időszakban kezdődik a zenei írás-olvasás tanítása, a közös hangszerek helyett egyéni szólóhangszert választanak, kisebb együtteseket alakítanak

(furulyaegyüttes, népi zenekar), kórusban énekelnek. Néhány helyen osztályzenekarok állnak össze, melyek aztán később beleolvadnak az iskolai zenekarba.

A 7., 8., és 9. osztály zenei világa, „az oktávérzés a felnőtttség, az önazonosság, a tudatos, éber „én” érzése” (Gajdos, 2005, 19. o). A klasszikus zenével való ismerkedés többek között Praetorius, Byrd, Purcell, Schütz műveit, magyar népdalokat, más népek dallamait, huszadik századi műveket, de Bob Dylan, John Lennon dalait is magába foglalja. Ehhez kapcsolódóan az „oktávhangulat” időszakában zenetörténetet, zeneelméletet is tanulnak a diákok.

A zene és a művészetek nemcsak a tanulók érdeklődő és sokoldalúan művelt emberré nevelésében, de a Waldorf iskolák mindennapi életében is fontos szerepet játszanak, ahol a hónap-ünnepeket zenei vagy zenével kísért produkciók színesítik.

1.3. Kodály zenepedagógiai koncepciója

A 20. század egyik legmeghatározóbb zenei nevelési koncepciója Kodály zenepedagógiája. Előadásaiból, nyilatkozataiból, beszédeiből (Kodály, 2007) és jegyzeteiből, feljegyzéseiből (Kodály, 1989) körvonalazhatóak nevelési elképzelésének fontos pontjai: 1. a zenei nevelés mindenki számára elérhető legyen, 2. melynek alapja az éneklés, 3. valamint a zenei anyanyelv, a magyar népzene ismerete, 4. a zeneértés feltétele pedig a zenei írás-olvasás elsajátítása a relatív szolmizáció alkalmazásával (Ittzés, 2004; idézi Gönczy, 2008). Kodály „...mélységesen hitt a rendszerré emelt katarzis léleknevelő hatalmában, az esztétikum erkölcsöt fejlesztő, karakterformáló erejében. A régi görög filozófusok elszántságát meghazudtoló makacssággal hirdette a zene embert jobbitó, társadalmi bajokat csökkentő erejét” (Pukánszky, 2005, 32. o.). Zenei nevelési koncepciója ma a magyar zenei köznevelés alapját jelenti. Elképzelései leginkább az ének-zenei általános iskolákban, az általános iskolák ének-tagozatos osztályaiban és a zeneiskolák előkészítő és szolfézs osztályaiban valósultak meg. „A Kodály-pedagógia nem kevesebb, mint a pedagógiai tér egészének átalakítása egy olyan hatékony eszközzel, amely Kodály meggyőződése szerint az emberi képességek széles spektrumának kiteljesítésében segít” (Gönczy, 2008).

Kodály és Steiner zenei nevelési elképzeléseiben nyilvánvaló egyezési pontokat találhatunk. Mindkét pedagógus a zenei nevelésen keresztül elsősorban a gyermek személyiségének fejlesztését, képességei kibontakoztatását kívánja segíteni. Ennek megkezdése Kodály szerint a gyermek megszületése előtt 9 hónappal, de – mint Steiner elképzelésében – már az óvodában rendkívül fontos. Az iskolai zenei nevelésben pedig egyaránt nagy hangsúlyt fektetnek az éneklésre, a szabad rögtönzésben való zenei önkifejezésre. A rögtönzés a Kodály-koncepció szerint tanulók mai gyakorlatában azonban inkább háttérbe szorul. A zenei tananyagot tekintve a zenetanítást a Gajdos-féle és a Kodály-Ádám énekeskönyv hasonlóan, a pentaton dallamokra építve kezdi, ezután magyar és más népek dalai következnek. Míg Kodály egyértelműen a magyar népdalokat tekinti kiindulásnak és csak ezek ismerete után kerülhetnek a gyermekek kapcsolatba idegen népek dalaiival, Steinernél nem találtunk ilyen kitétel. A két zenei nevelési elképzelés közötti további jelentős különbség, hogy Kodály elképzeléseiben az éneklés egyeduralgó a hangszeres zenével szemben – a hangszeres képzés a zeneiskolák feladata –, a Waldorf iskolák énekóráin viszont egyaránt fontos szerepet játszik az éneklés és a hangszeres zenélés. A zenei írás-olvasás elsajátítása Kodály koncepciója alapján már az általános iskola első osztályában megkezdődik, a Waldorf iskolákban csak a magasabb osztályokban jelenik meg. Mindkét koncepció egyértelmű törekvése, hogy a gyermekek napi kapcsolatba kerüljenek a zenével.

A rendszeres ének-zenével történő foglalkozásnak a személyiség fejlődésére gyakorolt pozitív hatását magyarországi transzferhatás vizsgálatok is alátámasztják (Barkóczi és Pléh, 1977; Kokas, 1969; 1972). A vizsgálatok eredményei egybehangzóan igazolják, hogy az ének-zene tagozatos iskolákban folyó zenei nevelés hatására nemcsak fejlődtek a gyermekek szociális készségei, javultak tanulmányi eredményeik, de a zene segítségével csökkenthető a verbális és nem verbális intelligencia közötti aránytalanság, valamint az alacsony szocio-ökonómiai státusból következő szociális és kulturális hátrány is. Bácskai, Manchin, Sági és Vitányi követéses vizsgálatának (1972) eredményei azt mutatták, hogy az ének-zenei általános iskolákban folytatott tanulmányok hatással voltak a fiatalok későbbi életvezetésére is. Laczó Zoltán (1985; 1987; 1991) vizsgálatai is alátámasztják a Kodály-módszerrel történő intenzív ének-zenetanításnak az intelligencia fejlődésére gyakorolt hatásával

kapcsolatos kutatási eredményeket. A zenével történő foglalkozás szociális készségek fejlődésére gyakorolt hatását mai kutatások is igazolják (Zsolnai és Józsa, 2002; 2003).

1.4. Tantárgyi és klasszikus zenéhez fűződő attitűd-vizsgálatok

Az attitűd-vizsgálatok segítségével az egyes tantárgyak kedveltségéről, népszerűségéről, a tantárgyakkal kapcsolatos általános beállítódásról, a tanulásra való készenlétről alkothatunk képet. „A tantárgyi attitűdök fogalmának értelmezésében azt a széles körben elfogadott álláspontot vehetjük alapul, mely szerint az attitűd általános beállítódást, valamilyen cselekvésre való készenléteket jelent.” (Csapó, 2000, 344. o.). A hazai vizsgálatok alapján az általános és középiskolás tanulóknak az egyes iskolai tantárgyakhoz fűződő attitűdjéről részletes képet alkothatunk (Csapó, 2000, 2002; Józsa és Pap-Szigeti, 2006; Papp és Józsa, 2000). A tantárgyi attitűd-vizsgálatok között egy olyan található, ahol az ének-zene tantárgy vizsgálatára is sor került (Takács, 2001). Az általános iskola hetedik és a középiskola tizenegyedik osztályát érintő vizsgálat eredményei alapján a tantárgy megítélésével kapcsolatosan meglehetősen negatív kép rajzolódik ki. Mind az általános, mind a középiskolások megítélése alapján az ének-zene tantárgy a legfelelősebb és a leghaszontalanabb, valamint az általános iskolások véleménye szerint messze a legunalmasabb is a vizsgált 15 tantárgy között. Egyhangúság tekintetében a nyelvtannal együtt képviselik a „legegyhangúbb” kategóriát mindkét korosztályban, illetve a középiskolások szerint az ének-zene unalmassága szintén a nyelvtanéhoz mérhető. L. Nagy Katalin (2003) az ének-zene tantárgy presztízsét feltáró vizsgálata is azt igazolja, hogy a gyerekek az ének-zene által közvetített tudást ítélik a leghaszontalanabbnak. Sajnos a vizsgálat eredményei alapján ugyanebben a rangsorban a tantárgyat a szülők is az utolsó helyre, a tanári kar tagjai pedig az utolsó előtti helyre sorolják.

Az ének-zene tantárggyal kapcsolatos tanulói beállítódást, a tanulásra való készenléte megítéléséhez járulhat hozzá két korábbi tanulmányunk (Janurik, 2007, Janurik és Pethő, 2009), amelyek az általános és középiskolás tanulóknak az áramlat-átéléssel és önjutalmazó motivációval összefüggésbe hozható élmény és érzelmi állapotait vizsgálják ének-zene, matematika- és irodalomórákon. A vizsgálatok során az Oláh Attila és munkatársai (Imre, 2002; Oláh, 1999; 2005) által kifejlesztett flow kérdőívet alkalmaztuk 230 – nem ének-zenei tagozatos – tanuló (Janurik, 2007), illetve 171 Waldorf oktatásban részt vevő tanuló közreműködésével (Janurik és Pethő, 2009). Úgy gondoljuk, hogy a steineri nevelési koncepció alapján oktató, a művészet eszközeivel történő nevelés jelentőségét felismerő, és messzemenően felhasználó iskolatípusban oktatott tanulók vizsgálata megfelelő összehasonlítási alapot nyújthat, és a két tanulói körben folytatott vizsgálat hasznos elemekkel járulhat hozzá a téma teljesebb megismeréséhez. A vizsgálatok eredményei azt mutatják, hogy az általános, nem tagozatos iskolai ének-zeneórákon folyó tevékenységek, a matematika és irodalomórával összehasonlítva, kevesebb örömteli élményt, ugyanakkor számottevően több unalmat, apátiát, és az általános iskolások esetében több szorongást is jelentenek a tanulók számára. Ezzel szemben a Waldorf iskolákban tanuló fiatalok az ének, matematika és irodalom tanulását jellemzően pozitív élmények kíséretében élik át. A matematika és irodalom flow átlagértékei – és különösképpen az ének-zene értékei – a Waldorf tanulók körében mindkét korosztályban szignifikánsan magasabbak a korábbi hazai kutatások alapján kapott eredményekkel összehasonlítva.

A két iskolatípus között a nemek összehasonlításakor is szignifikáns különbséget láthatunk. Az általános iskolai matematika kivételével, mindkét korosztályban, mind a fiúk, mind a lányok a Waldorf iskolákban élik át pozitívabb élmények kíséretében a tanórákat mindhárom tantárgy tanulása során. Az általános képzésben részt vevő tanulók körében folytatott vizsgálatunk alapján különösen elgondolkodtató a fiúk helyzete. A Kodály-koncepció szerint oktatott, nem ének-zenei tagozatos fiúk szubjektív megítélése alapján az ének-zeneórákon átélt unalom és apátia már általános iskolában is, de különösen a középiskolában olyan méreteket ölt, hogy jelentősen meghaladja a különböző zenei tevékenységekben lelt öröm mértékét. Ezzel szemben a Waldorf középiskolás fiúk mind a flow, mind az apátia, unalom és szorongás tekintetében messzemenően pozitívabb módon élik át az ének-zene órákat, mint a Kodály-koncepció alapján oktatott, nem ének-zenei tagozatos társaik.

A Waldorf tanulók vizsgálatának korosztályonként összehasonlított eredményei nem állnak összhangban a tantárgyi attitűdökkel kapcsolatos hazai kutatások eredményeivel. A vizsgálatok azt jelzik, hogy a tanulók az életkor és tanulmányaik előrehaladtával fokozatosan elfordulnak az egyes tantárgyaktól, a tantárgyak kedveltsége csökken (Csapó, 2000, 2002; Józsa és Pap-Szigeti, 2006; Papp

és Józsa, 2000). Ezzel szemben a Waldorf tanulók középiskolás ének és irodalom flow átlagértékei szignifikánsan magasabbak az általános iskolásokénál (Janurik és Pethő, 2009).

A magyar fiatalok legszélesebb rétegét érintő általános – nem ének-zenei tagozatos – Kodály ének-zenetanítási koncepció szerinti oktatásban részesülő tanulók klasszikus zenéhez fűződő attitűd-vizsgálatának eredményei azt mutatják, hogy a tanulók nagy része nem szereti a klasszikus zenét, nem alakul ki a komolyzene iránti érdeklődésük (Janurik, 2009). Az ének-zeneoktatás eredménytelenségére mutat rá az a tény, hogy a tanulók 80 százaléka nyilatkozik úgy, hogy soha nem hallgat iskolán kívül komolyzenét, vagy csak nagyon ritkán, 34 százalékuk pedig teljes mértékben elutasítja, még a véletlenül meghallott klasszikus zene helyett is azonnal másik műsort keres. Összességében a flow-kérdőíves, valamint a klasszikus zene hallgatásához kapcsolódó attitűd vizsgálat alapján az általános tantervű oktatásban az ének-zeneórákon folyó tevékenységek, az éneklés, zenehallgatás, zenei ismeretek elsajátítása iránti, meglehetősen negatív attitűd jelenlétére következtethetünk (Janurik, 2007; Janurik, 2009).

Az ének-zeneoktatás műveltségteremtő funkciójára és a zenei műveltség pontos fogalmi tisztázásának jelentőségére, a zenei műveltségnek a közoktatásban elsajátítandó mértékére, tartalmi meghatározásának fontosságára hívja fel a figyelmet Dohány (2009a; 2009b). Az eddigi, a tanulóknak az ének-zeneórákon folyó tevékenységekbe történő bevonódása, affektív hozzáállása, valamint a zenehallgatáshoz kapcsolódó attitűdjének vizsgálata mellett az előkészületben lévő – a tanulók zenei műveltségének megismerésére irányuló – vizsgálatok további jelentős hozzájárulást nyújthatnak az általános ének-zeneoktatás helyzetének megítéléséhez.

Jelen vizsgálatunk során az előzőekben ismertetett kutatások teljesebbé tételére törekszünk, amennyiben a Waldorf iskolai tanulóknak a vizsgált tantárgyakkal kapcsolatos intrinzik motivációval és áramlatátéléssel összefüggésbe hozható élmény- és érzelmi állapotainak feltérképezése mellett – az általános oktatásban részt vevőkhöz hasonlóan – a klasszikus zenéhez fűződő attitűdjéről is képet kívánunk alkotni. Tanulmányunkban azt vizsgáljuk, hozzájárul-e – és milyen mértékben – a Waldorf iskolákban folyó művészeti és ének-zeneoktatás a klasszikus zene szeretetéhez, milyen a Waldorf iskolai tanulók klasszikus zenéhez fűződő attitűdje. Továbbá azt is megvizsgáljuk, milyen hasonlóságok, illetve különbségek mutathatóak ki a klasszikus zene elfogadásának, megszerettetésének szempontjából a hazánkban általánosan elterjedt, Kodály-koncepció alapján történő általános, nem tagozatos oktatás, valamint a Waldorf iskolákban folyó ének-zene oktatás között.

1.5. Kutatási kérdések és hipotézisek

Kutatási kérdéseink a következők:

1. Milyen gyakorisággal hallgatnak klasszikus zenét iskolán kívül a Waldorf általános és középiskolás tanulók?
2. Hogyan viszonyulnak a rádióban véletlenül meghallott komolyzenéhez?
3. Találunk-e különbséget a nemek, illetve az általános és a középiskolás korosztály tekintetében?
4. Kimutatható-e a családi háttér szerepe a Waldorf tanulók klasszikus zenéhez fűződő viszonyulásában?
5. Van-e eltérés a különböző iskolatípusokban oktatott tanulóknak – a fenti szempontok szerint vizsgált – klasszikus zenéhez fűződő attitűdjében?

Várákozásunk szerint a művészettel átítatott oktatásnak, valamint az iskolai hangszer tanulásnak köszönhetően a Waldorf iskolák tanulóit az általános képzésben részesülő, nem ének-zenei tagozatos társaiknál jobban élvezik a zenével kapcsolatos tevékenységeket. Valószínűsíthető, hogy az általános oktatásban részt vevőkkel szemben, többet hallgatnak otthon klasszikus zenét, és több hanglemezt is van. Várákozásunk szerint a Waldorf iskola tanulóinak többsége az iskolában tanult hangszer mellett nem tanul más hangszer zeneiskolában, vagy művészeti iskolában. Továbbá előzetes várákozásunk az is, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülők gyermekei közül többen járnak zeneiskolába, és több hanglemezt is van, az alacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyermekeivel szemben. A nemek összehasonlításában a lányok pozitívabb klasszikus zenéhez fűződő attitűdjére számítunk. Úgy gondoljuk azok a Waldorf tanulók, akik az iskolán kívül zeneiskolában, vagy művészeti iskolában is hangszer tanulnak, több örömet lelnek az ének-zenével kapcsolatos

tevékenységekben. Ezek a tanulók valószínűleg többet hallgatnak otthon klasszikus zenét, és több hanglemezüket is van otthon.

2. Módszerek

2.1. Minta

A 2008 decemberében lefolytatott vizsgálatban 171 Waldorf iskolában tanuló fiatal vett részt; 55 általános iskolás (6-8. osztályos), valamint 116 középiskolás (9-13. osztályos) tanuló. A vizsgálat színhelye egy budapesti és két vidéki városban működő Waldorf iskola volt.

A vizsgálatban részt vevő tanulók családi hátteréről az anya iskolázottságának mutatói alapján alkotunk képet. Az alap-, közép- és felsőfokú végzettségük számarányát az 1. táblázat mutatja. A táblázat alapján az is látható, hogy előző vizsgálatunk (Janurik, 2007) és jelen vizsgálatunk mintája a szülők szociális státusza vonatkozásában összevethető, az egyes csoportok iskolázottságának számarányát tekintve nincs szignifikáns különbség a két minta között.

1. táblázat

A szülők iskolai végzettségének megoszlása és korábbi (2007) vizsgálatunk családi hátterének mutatói

Anya iskolázottsága	Alapfokú	Középfokú	Felsőfokú	χ^2	p
Waldorf vizsgálat n=171	18 (11%)	35 (20%)	118 (69%)	4,48	0,11
Ált. tantervű (korábbi vizsgálat) n=230	38 (16%)	43 (19%)	149 (65%)		

2.2. Mérészközök

A tanulók által kitöltött kérdőív a zenehallgatás gyakoriságának értékelésére két kérdést fogalmaz meg:

– Milyen gyakorisággal hallgatsz az iskolán kívül komolyzenét? Az adható válaszok: naponta (4); hetente egyszer-kétszer (3); havonta néhány alkalommal (2); nagyon ritkán (1); soha (0).

– Ha bekapcsolom a rádiót, és véletlenül éppen komolyzenét közvetít, akkor általában: végighallgatok (3); kicsit belehallgatok, majd más adót keresek (2); azonnal másik műsort keresek (1). A zárójelben megadott értékek a tanuló által bekarikázott válasz pontszámát jelzik.

Úgy gondoljuk, hogy a véletlenül hallott klasszikus zene fogadtatása különösen sokat elárul a klasszikus zene iránti attitűdünkről. Az „azonnal másik műsort keresek” válasz a komolyzene iránti érdektelenséget, vagy teljes elutasítását jelenti.

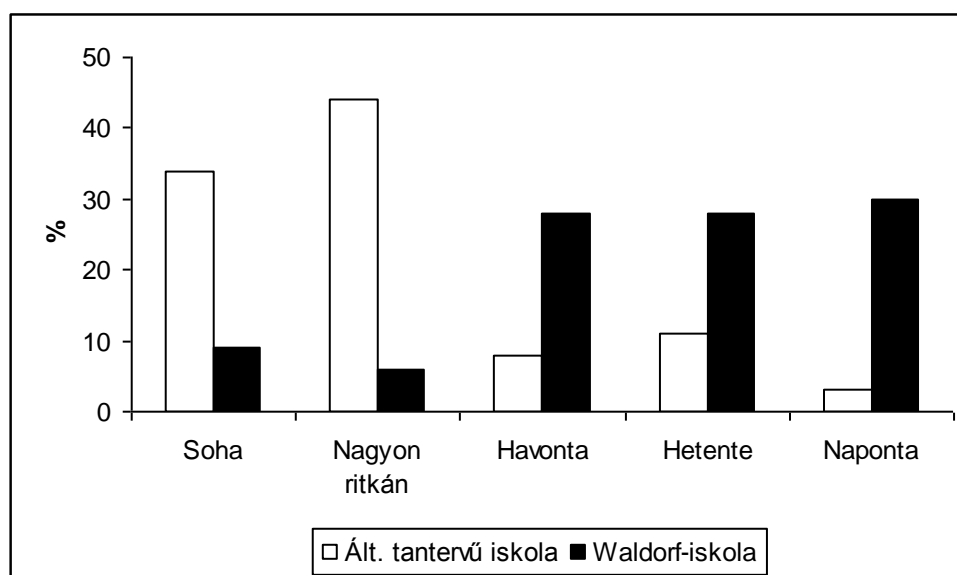
A klasszikus zenéhez fűződő viszonyt jól jellemezheti még az iskolán kívüli zenetanulás, az otthon lévő hanglemezek száma. Lemezeink számát sokszor nem tudjuk pontosan megbecsülni, ezért a válaszokra adható pontokat a következő intervallumokban adtuk meg: 1-5 = 1; 6-10 = 2; 11-20 = 3; 21-30 = 4; 31-50 = 5; 50-nél több = 6 pont. A kérdőív az iskolán kívüli hangszertanulásra, valamint a szülői iskolázottságra vonatkozó kérdéseket is tartalmaz.

3. Eredmények

3.1. Zenehallgatás

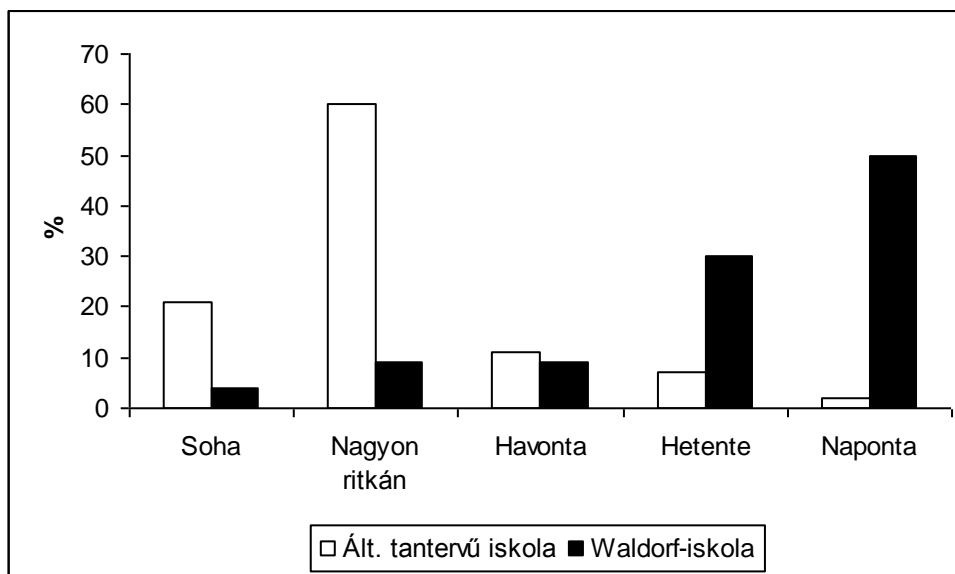
A Waldorf általános és középiskolás tanulók iskolán kívüli zenehallgatásával kapcsolatos válaszaik előzetes várakozásunkat igazolták. Az általános iskolás tanulók közel kétharmada és a középiskolások 80 százaléka – naponta, illetve hetente – szívesen hallgat otthon klasszikus zenét. Mindössze hat, illetve négy százalékra tehető azon tanulók aránya, akik a klasszikus zenét teljes mértékben elutasítják. A

Waldorf középiskolás tanulók 80 százalékáról tehát elmondható, hogy rendszeresen hallgatnak iskolán kívül is klasszikus zenét. Azok aránya, akik soha nem hallgatnak klasszikus zenét, hasonlóan kedvező, az általános iskolában kilenc, középiskolában pedig mindössze négy százalék. A Waldorf iskolák tanulóinak és az általános tantervű oktatásban részt vevő tanulóknak az iskolán kívüli zenehallgatás gyakoriságára adott százalékban kifejezett értékeit az 1. és 2. ábra mutatja. Az általános tantervű oktatásban részt vevő tanulóknak a klasszikus zenéhez fűződő attitűdjét korábbi tanulmányunkban vizsgáltuk (Janurik, 2008). A két iskolatípusban tanuló fiatalok klasszikus zenéhez fűződő viszonyának elemzéséhez e korábbi kutatásunk eredményeit használjuk fel. Az eredmények előzetes várakozásunkat igazolják, a két iskolatípus közötti ilyen nagy mértékű különbségre azonban nem számítottunk. Addig, amíg a Kodály-koncepció szerinti ének-zeneoktatásban részt vevő – nem ének-zenetagozatos – tanulók 80 százaléka úgy nyilatkozik, hogy soha nem hallgat otthon klasszikus zenét, vagy csak nagyon ritkán, a Waldorf iskolás tanulók 72 százaléka a naponta, vagy hetente hallgat zenét iskolán kívül is. A havonta zenét hallgatók száma közel áll egymáshoz – 10%, illetve 15% – a két iskolatípus tanuló körében. Az 1. és 2. ábra alapján az is megfigyelhető, hogy a Waldorf oktatásban részt vevő tanulók között a rendszeresen (naponta) zenét hallgatók száma tanulmányaik előrehaladtával nő, az általános iskolához képest középiskolában ez az arány 20 százalékkal több. Ezzel ellentétben az általános oktatásban részt vevők között a rendszeresen klasszikus zenét hallgatók aránya, a már általános iskolában is jelentősen kedvezőtlenebb mutatókhoz képest, középiskolában további csökkenést mutat.

1. ábra

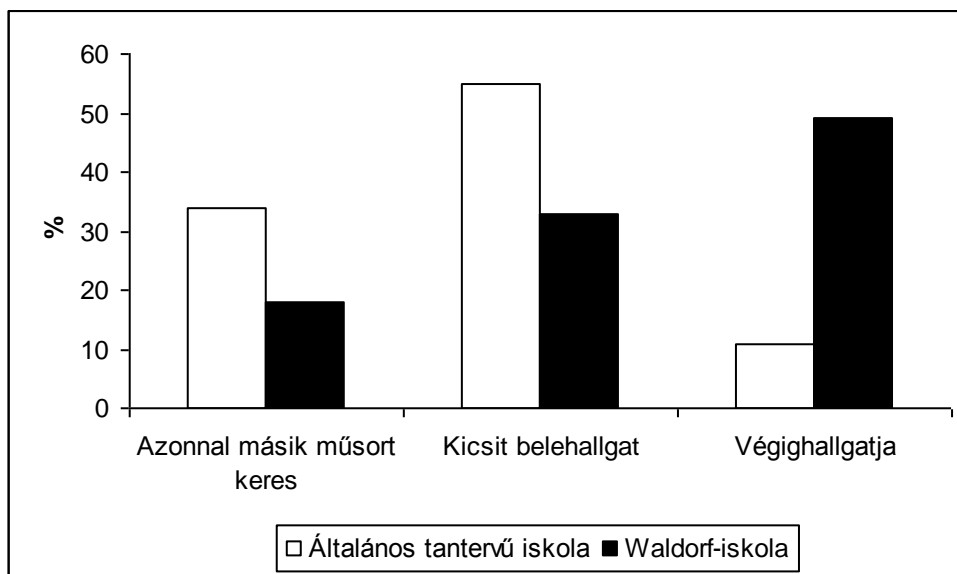
A klasszikus zene hallgatásának megoszlása az általános tantervű és a Waldorf iskola általános iskolás tanulóinak összehasonlításában %

2. ábra

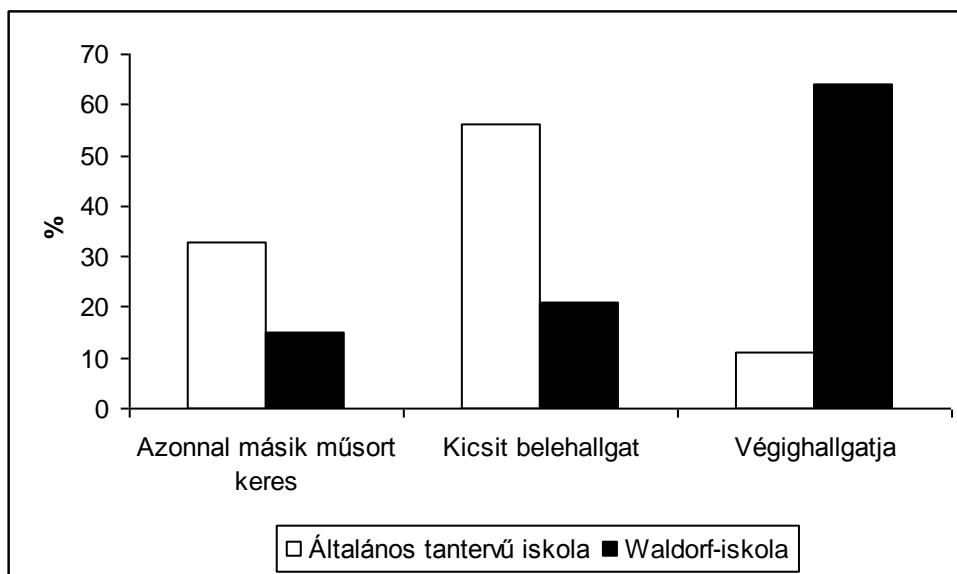
A klasszikus zene hallgatásának megoszlása az általános tantervű és a Waldorf iskola középiskolás tanulóinak összehasonlításában %

A véletlenül hallott zene fogadtatásával kapcsolatosan ugyancsak alapvető különbség tapasztalható a két iskolatípusban tanuló diákok között (3-4. ábra). A Kodály-koncepció szerint oktatott, nem ének-zenei tagozatos általános iskolás tanulók 34 százaléka teljes mértékben elutasítja a klasszikus zenét – azonnal másik műsort keres, és mindössze 11 százalékuk hallgatja meg a véletlenül meghallott komolyzenét. Ezzel szemben a Waldorf általános iskolás tanulók 49 százaléka úgy nyilatkozik, hogy a rádióban véletlenül meghallott klasszikus zenét végighallgatja. A Waldorf-általános iskolákban 18 százalékra tehető azon tanulók aránya, akik nem mutatnak érdeklődést a véletlenül hallott zene iránt (3. ábra). A 3. és 4. ábrát összehasonlítva az is látható, hogy miközben az általános tantervű képzésben részesülő tanulóknak a véletlenül hallott zene fogadtatására adott értékei korosztályonként szinte azonosak, addig a Waldorf tanulók esetében középiskolában jelentősen megnő a véletlenül hallott zenét végighallgatók aránya. A zenehallgatással kapcsolatos mutatók alapján azt láthatjuk, hogy a Kodály-koncepció szerinti, a válság jeleit mutató általános ének-zeneoktatás keretei között a tanulók nagy része elutasítja a klasszikus zenét, és ez az attitűd a tanulmányok hatására és az életkor előrehaladtával nem változik. Ezzel szemben a Waldorf-rendszerű zeneoktatás során megteremtődik annak lehetősége, hogy a tanulók örömeiket leljék a zenével kapcsolatos tevékenységekben. A zenével és művészetekkel átitatott oktatásnak köszönhetően kialakul a tanulók klasszikus zene iránti érdeklődése, megszeretik a klasszikus zenét, önállóan is keresik a zenével való találkozás lehetőségeit, valamint többségében pozitívan fogadják a véletlenül hallott zenét is. A középiskolások klasszikus zenéhez fűződő attitűdjének – a hetedik és nyolcadik osztályban kapott kedvező értékekhez képest – további pozitív irányú változásának hátterében az éveken keresztül folytatott zenei és művészeti nevelés hatásai mutatkoznak meg.

3. ábra

A véletlenül hallott zene fogadtatásának megoszlása az általános tantervű és a Waldorf iskola tanulóinak összehasonlításában általános iskolában (%).

4. ábra

A véletlenül hallott zene fogadtatásának megoszlása az általános tantervű és a Waldorf iskola tanulóinak összehasonlításában középiskolában (%).

A zenehallgatási szokások nemek és korosztályok szerinti átlag- és szórásértékeit, valamint a Mann-Whitney próba alapján számított szignifikanciáját a 2. táblázat mutatja. A zenehallgatás gyakoriságára kapott középiskolás érték a „hetente egyszer-kétszer” válasznak feleltethető meg. Az általános iskolások értéke is nagyon kedvező, de azt láthatjuk, hogy a két korosztály zenehallgatási gyakorisága között szignifikáns különbség van. A véletlenül hallott zene elfogadásának mértékében viszont nincs szignifikáns különbség a Waldorf általános és középiskolások között. A kapott átlagok a „kicsit belehallgatok” és a „végighallgatok” válasz között helyezkednek el. A 2. táblázat alapján továbbá az is látható, hogy a nemek összehasonlításában a lányok szignifikáns mértékben többet

hallgatnak iskolán kívül klasszikus zenét, viszont a véletlenül meghallott komolyzenét hasonlóan kedvezően fogadja mindkét nem a Waldorf iskolákba járó tanulók között.

2. táblázat

A zenehallgatás gyakoriságának, valamint a véletlenül meghallott zene fogadtatásának rangátlagai korosztályok és nemek szerinti bontásban (Mann-Whitney próba) a Waldorf iskola tanulói esetében.

Részminták	Rangátlag	Z	p
Zenehallgatás			
Általános iskola	71,57	-2,58	0,01
Középiskola	91,30		
Fiú	75,51	-2,58	0,01
Lány	91,30		
Véletlenül h. zene			
Általános iskola	75,16	-1,61	n. s.
Középiskola	86,51		
Fiú	75,16	-1,61	n. s.
Lány	86,51		

Megjegyzés:

Zenehallgatás gyakorisága:

0=soha; 1=nagyon ritkán; 2=havonta néhány alkalommal, 3=hetente egyszer-kétszer, 4=naponta

Véletlenül hallott zene: 1=azonnal másik műsort keresek, 2=kicsit belehallgatok, majd más műsort keresek, 3=végighallgatom

3.2. Iskolán kívüli zenetanulás

A Waldorf iskolákban az ének-zenével történő foglalkozás szerves részét képezi a hangszeren való játék – minden tanuló játszik valamilyen hangszeren. Előzetes várakozásunk ezért a zenetanulással kapcsolatosan az volt, hogy a Waldorf tanulók az iskolán kívül – zeneiskolában, vagy művészeti iskolában – nem nagy számban tanulnak hangszert. Az iskolán kívüli hangszertanulás mutatóit a 3. táblázatban tüntettük fel. A táblázat alapján előzetes várakozásunkkal éppen ellentétes tendenciát figyelhetünk meg, a Waldorf iskolás tanulók nagy számban tanulnak az iskolán kívül is hangszert. Az általános iskolás fiúk 68 százaléka, míg a lányok 70 százaléka tanul iskolán kívül hangszerjátékot. A táblázat alapján az is látható, hogy a Kodály-koncepció szerint tanuló általános iskolákban ez az arány jóval kevesebb – 29%, illetve 33%. A Waldorf középiskolás tanulók is nagyobb számban tanulnak hangszert iskolán kívül, a fiúknál ez az arány 54%, míg a lányoknál 70%. Az általános tantervű oktatásban tanuló középiskolásoknál ez az arány a fiúk esetében 29, a lányoknál pedig 56%. A két iskolatípus összehasonlításakor tehát azt láthatjuk, hogy a Waldorf tanulók – az iskolában történő hangszerjáték mellett – mind az általános, mind a középiskolában jelentősen nagyobb arányban tanulnak zenét zeneiskolában, vagy művészeti iskolában. A zenetanulás éveinek átlagát tekintve a Waldorf lánytanulók esetében kapunk mindkét korosztályban magasabb átlagértéket, míg a fiúk átlagai az általános tanterv szerint oktatott tanulók esetében a magasabbak. A Waldorf tanulók közül mind az általános, mind a középiskolában a lányok tanulnak az iskolán kívül hosszabb ideig valamilyen hangszert, míg a másik iskolatípus fiú és lány tanulói között nincs szignifikáns különbség. Figyelemre méltó az a tény, hogy a Waldorf iskolákba járó tanulók annak ellenére éreznek kedvet ilyen nagy számban a zeneiskolai hangszertanuláshoz, hogy az iskolában már tanulnak egy hangszert.

3. táblázat

Az iskolán kívül zenét tanulók nemek és korosztályonkénti százalékos aránya, valamint a zenetanulás éveiben kifejezett átlagértékei

Iskolatípus	Iskolán kívüli zenetanulás			F	p	t/d	p
	%	Évek száma					
		átlag	szórás				
Általános tantervű							
Általános isk.							
Fiú	29	3,92	1,00	6,32	0,02	-0,30	n. s.
Lány	33	4,12	2,15				
Középiskola							
Fiú	29	3,42	2,11	0,58	n.s.	-1,45	n. s.
Lány	56	4,53	2,45				
Waldorf iskola							
Általános isk.							
Fiú	68	2,80	3,03	2,90	n.s.	-3,15	0,00
Lány	70	4,42	3,63				
Középiskola							
Fiú	54	2,98	3,38	0,78	n.s.	-2,90	0,01
Lány	71	4,95	3,88				

Korábbi vizsgálataink alapján (Janurik, 2008; 2009) azok a tanulók, akik az iskolán kívül is segítséget kapnak a klasszikus zenével történő megismerkedéshez – zeneiskolában, vagy művészeti iskolában hangszerjátékot tanulnak – szívesebben hallgatnak otthon klasszikus zenét, szignifikánsan kevesebben utasítják el a rádióban véletlenül meghallott zenét, és azon iskolán kívül zenét tanulók között, akiknek vannak otthon hanglemezeik, több lemezük is van. A 4. táblázat alapján a Waldorf iskolák tanulóinak klasszikus zenéhez fűződő attitűdjében is megfigyelhető ugyanez a jelenség. Látható, hogy az iskolán kívül is hangszer tanulók mutatói szignifikánsan magasabbak mindhárom területen (4. táblázat).

4. táblázat

A Waldorf iskolán kívül is zenét tanulók, és zenét nem tanulók rangátlagai (Mann-Whitney próba) a zenehallgatás gyakoriságának, a véletlenül meghallott zenéhez való viszonyulás és a lemezek számának összehasonlításában.

Szempont	Rangátlag		Z	p
	Tanult zenét	Nem tanult zenét		
Zenehallgatás gyakoriság	96,38	62,55	-4,54	0,00
Véletlenül hallott zene	90,75	67,43	-3,42	0,00
Lemezek száma	92,83	69,11	-3,05	0,00

Megjegyzés

Zenehallgatás gyakorisága:

0=soha; 1=nagyon ritkán; 2=havonta néhány alkalommal, 3=hetente egyszer-kétszer, 4=naponta

Véletlenül hallott zene:

1=azonnal másik műsort keresek, 2=kicsit belehallgatok, majd más műsort keresek, 3=végighallgatok

Lemezek száma: 1-5db=1; 6-10db=2; 11-20db=3; 21-30db=4; 31-50db=5; 50-nél több=6 pont.

3.3. Családi háttér és a klasszikus zenéhez fűződő attitűd

Kutatásunk során arra is választ szeretnénk kapni, milyen szerepet játszik a családi háttér a klasszikus zenéhez való viszonyulásban. Korábbi vizsgálatunk (Janurik, 2007) alapján a magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei – az alacsonyabb státuszú gyermekekkel összehasonlítva – nem találnak több örömet az énekórai tevékenységekben, sem az irodalomórákon folyó munkában. A Kodály-koncepció alapján oktató, általános tantervű oktatásban részesülő tanulók esetében szignifikáns korrelációt mutat az anya iskolázottságával az otthon lévő lemezek száma és a tanulmányi átlag, valamint a zenetanulás. A Waldorf tanulók eredményei szerint nincs szignifikáns összefüggés az iskolán kívüli zenetanulás és az anya iskolázottsága között (5. táblázat). Az iskolán kívüli hangszertanulás melletti kitartás mértékében – a zenetanulással eltöltött évek számában – azonban már a Waldorf tanulók esetében is kimutatható a családi háttér szerepe. Az anya iskolázottsága és a zenetanulás éveinek száma szerint a korreláció-számítások már szignifikáns kapcsolatot jeleznek. Szintén szignifikáns kapcsolat jelenik meg az anya iskolázottsága és az otthon lévő lemezek száma, a zenehallgatás két mutatója között, illetve az egyes tantárgyak – így az ének-zene flow-átlagértékei között. Azok a Waldorf tanulók, akik zeneiskolába is járnak, vagy jártak, jobban élvezik az énekórákat, több hanglemezük van otthon, és élvezetesebbnek találják az irodalmi alkotásokkal, a matematikával történő ismerkedést, illetve – előző vizsgálatunk alapján – több áramlattal összefüggésbe hozható élményt élnek át az irodalomórákon és matematikaórákon is.

5. táblázat. Az iskolán kívüli zenetanulás ténye, a zenetanulással töltött évek száma, otthoni lemezek száma, zenehallgatás, véletlenül hallott zene, az anya iskolázottsága, valamint az ének, matematika és irodalom flow korrelációi.

Korrelációk	Isk. kívüli zenetanulás ténye	Zenetanulás éveinek száma	Lemezek száma	Zenehallgatás	Véletlenül hallott zene	Anya isk.	Ének flow	Matem. flow
Isk. kívüli zenetanulás éveinek száma	0,53							
Lemezek száma	0,17	0,31						
Zenehallgatás	0,22	0,41	0,56					
Véletlenül hallott zene	0,17	0,33	0,42	0,56				
Anyaiskolázottsága.	0,12	0,32	0,28	0,29	0,27			
Ének flow	0,23	0,43	,33	0,47	0,41	0,39		
Matematika flow	0,21	0,40	0,34	0,48	0,33	0,39	0,75	
Irodalom flow	0,21	0,29	0,27	0,38	0,29	0,30	0,67	0,65

A változók magyarázata: Iskolán kívüli zenetanulás ténye: iskolán kívül is tanult zenét

Zenetanulás éveinek száma: hány évet tanult zenét iskolán kívül

Lemezek száma: hány komolyzenei hanglemez van otthon a családban

Zenehallgatás: milyen gyakran hallgat iskolán kívül klasszikus zenét

Véletlenül hallott zene: mit tesz, ha véletlenül klasszikus zenét hall a rádióban

Anyai iskolázottsága: alap, közép, vagy felsőfokú végzettség

Ének flow: az énekzeneórával kapcsolatos flow-érték

Matematika flow: a matematikaórán kapott flow-érték

Irodalom flow: az irodalom órán kapott flow-érték

Megjegyzés: a táblázatban szereplő korrelációs együtthatók 0,16-tól tekinthetők szignifikánsnak.

A 6. táblázatban az iskolán kívüli zenetanulást, illetve az iskolán kívüli zenetanulással eltöltött időt hasonlítjuk össze korábbi (Janurik, 2007) és mostani vizsgálatunk eredményei alapján. A táblázat korábbi (Janurik, 2007) és mostani vizsgálatunk – három csoportban elkülönített – alap-, közép- és felsőfokú végzettségű szülők gyermekeinek százalékban kifejezett zenetanulási gyakorisági értékeit és átlagértékeit mutatja. A két vizsgálat eredményeit összehasonlítva azt látjuk, hogy a Waldorf tanulók min közép-, mind felsőfokú végzettségű anya esetében szignifikánsan nagyobb arányban tanulnak iskolán kívül is zenét. Az alapfokú, nyolc általános, és szakmunkás képesítéssel rendelkező szülők gyermekeinél mintánkban a két iskolatípus estében szintén láthatunk különbséget. A Waldorf tanulóknak ebben a csoportban 56 százaléka tanul zenét iskolán kívül is átlagosan 1,28 évig és 44 százaléka nem. Ezzel szemben az általános tantervű képzésben részt vevők között 71% azon tanulók aránya, akik nem tanulnak iskolán kívül zenét, és mindössze 24 százalékuk tanul iskolán kívül is hangszerjátékot, melynek átlagos időtartama az egy évet sem éri el. A két minta közötti különbség azonban nem szignifikáns.

Mindezek alapján valószínűsíthető, hogy a zenetanulással kapcsolatos döntésben a Waldorf iskolások esetében a szülői hatás mellett nagyobb szerep jut egyéb tényezőknek is. Az iskolán kívüli zenetanuláshoz például kedvet teremthet az is, hogy ezekben az iskolákban a tanulók – korábbi eredményeink szerint (Janurik és Pethő, 2009) – sok örömet lelnek a zenével történő foglalkozásban, pozitív élmények kíséretében élnek át az ének-zene órákat.

6. táblázat

Az iskolán kívüli zenetanulás százalékban kifejezett gyakoriságai, átlagértékei az anya iskolázottsága szerint.

Anyá iskolázottsága	Waldorf iskola		Általános tantervű iskola	
	Tanult zenét %	Zenetanulás éveinek átlaga	Tanult zenét %	Zenetanulás éveinek átlaga
Alapfokú	44	1,28	24	0,76
Középfokú	60	2,60	30	1,10
Felsőfokú	70	4,36	49	2,18

A zenehallgatás gyakoriságának százalékban kifejezett értékeit a szülői háttér szerint összehasonlítva is szignifikáns különbségeket kapunk a két iskolatípus között mind az alap-, mind a közép-, mind a felsőfokú végzettségű szülő esetében (7. táblázat). Amíg a Waldorf iskolákban az alapfokú végzettségű anyák gyermekei közül 28% nyilatkozik úgy, hogy soha nem hallgat otthon klasszikus zenét, addig az általános képzésben részt vevők gyermekei között ez az arány csak 13%, azonban a szintén elhanyagolható mennyiségű zenehallgatást jelentő nagyon ritkán zenét hallgatók kategóriájába már a tanulók 74 százaléka tartozik (8. táblázat). A Waldorf iskolákban a napi, illetve heti rendszerességgel zenét hallgatók táborába az alapfokú végzettségű anyák gyermekeinek 22 százaléka tartozik, az általános képzésben részt vevőknek mindössze öt százaléka kerül ebbe a csoportba. Ez az arány a középfokú végzettségű szülő esetében 23, illetve 0%. A felsőfokú végzettségű szülők gyermekei közül a rendszeres zenehallgatók közé a Waldorf tanulók 50 százaléka, míg az általános tantervű oktatásban részt vevőknek mindössze két százaléka tartozik.

7. táblázat

A zenehallgatás gyakoriság és a véletlenül hallott zene fogadtatásának rangátlagai a Waldorf és az általános tantervű oktatásban részt vevő tanulók anya iskolázottsága szerinti összehasonlításában (Mann-Whitney próba).

Anya iskolázottsága	Rangátlag		Z	p
	Általános képzés	Waldorf iskola		
Zenehallgatás gyakorisága				
Alapfokú	25,11	35,67	-2,43	0,02
Középfokú	26,60	54,68	-5,63	0,00
Felsőfokú	86,36	192,00	-11,46	0,00
Véletlenül hallott zene				
Alapfokú	26,34	31,71	-1,30	n.s.
Középfokú	33,51	45,00	-2,50	0,01
Felsőfokú	99,34	175,47	-8,56	0,00

8. táblázat

A zenehallgatás gyakorisága a Waldorf és az általános tantervű oktatásban részt vevő tanulók esetében, az anya iskolázottsága szerinti összehasonlításában (%).

Anya iskolázottsága	Iskolatípus	Soha	Nagyon ritkán	Havonta	Hetente	Naponta
Alapfokú	Waldorf	28	0	17	33	22
	Ált. tantervű	13	74	3	5	5
Középfokú	Waldorf	6	14	23	31	23
	Ált. tantervű	42	44	7	7	0
Felsőfokú	Waldorf	3	7	12	28	50
	Ált. tantervű	25	51	12	9	2

Hasonlóan kedvező képet mutat az anya iskolázottsága szerinti bontásban a véletlenül hallott zene fogadtatása is a Waldorf iskolás tanulók körében (9. táblázat). A közép- és felsőfokú végzettségű szülő esetében itt is szignifikáns különbség mutatható ki a két iskolatípus tanulói között. Mintánkban az alapfokú végzettségű szülők gyermekeinek véletlenül hallott zenére adott értékei is jelentősen kedvezőbbek az általános oktatással összehasonlítva, azonban ebben a kategóriában a különbség nem szignifikáns.

9. táblázat

A véletlenül hallott zene fogadtatása a Waldorf és az általános tantervű oktatásban részt vevő tanulók esetében, az anya iskolázottsága szerinti összehasonlításában (%).

Anya iskolázottsága	Iskolatípus	Másik műsort keres	Kicsit belehallgat	Végighallgatja
Alapfokú	Waldorf	17	55	8
	Ált. tantervű	26	61	13
Középfokú	Waldorf	24	45	30
	Ált. tantervű	37	60	2
Felsőfokú	Waldorf	4	15	70
	Ált. tantervű	34	53	13

Az anya iskolázottsága szerinti bontásban a tanulók otthonában lévő hanglemezek számát vizsgálva azt láthatjuk, hogy nincs szignifikáns különbség a két iskolatípus között az alap- és középfokú végzettségű szülők összehasonlításakor. A felsőfokú végzettséggel rendelkező szülők esetében azonban a Waldorf iskolák tanulóinak családjai rendelkeznek több hanglemezzel (10-11. táblázat).

10. táblázat

Az otthon lévő hanglemezek százalékos aránya az anya iskolázottsága szerinti bontásban a Waldorf tanulók és az általános tantervű oktatásban részt vevők összehasonlításában.

Anya iskolázottsága	Iskolatípus	0	1-5	6-10	11-20	21-30	31-50	50nél több
Alapfokú	Waldorf	50	0	11	5	5	5	22
	Ált. tantervű	1	29	16	11	3	0	0
Középfokú	Waldorf	29	17	14	14	14	9	3
	Ált. tantervű	44	35	14	5	2	0	0
Felsőfokú	Waldorf	9	5	15	19	10	21	19
	Ált. tantervű	5	19	20	13	5	11	0

11. táblázat

Az otthon lévő hanglemezek számának átlaga az anya iskolázottsága szerinti bontásban a Waldorf tanulók és az általános tantervű oktatásban részesülők összehasonlításában (Mann-Whitney-próba)

Anya iskolázottsága	Rangátlag		Z	p
	Általános képzés	Waldorf iskola		
Alapfokú	21,39	19,42	-0,54	n.s.
Középfokú	28,40	31,10	-0,61	n.s.
Felsőfokú	91,13	133,55	-4,95	0,00

4. Összegzés

Tanulmányunkban azt vizsgáltuk, milyen mértékben segíti hozzá a fiatalokat a Waldorf iskolákban folyó ének-zeneoktatás a klasszikus zene szeretetéhez – milyen a Waldorf iskolai tanulók klasszikus zenéhez fűződő attitűdje. Azt is megvizsgáltuk, milyen összehasonlításokat tehetünk a klasszikus zene elfogadásának, megszerettetésének szempontjából a hazánkban általánosan elterjedt, Kodály-koncepció alapján történő általános tanterv szerinti, nem tagozatos oktatás, valamint a Waldorf iskolákban folyó ének-zene oktatás között.

Korábbi kutatásaink alapján megállapítható, hogy az énekórák viszonylag kevés örömmel, és az örömteli élmények mértékéhez képest sok unalommal, apátiával és szorongással történő átélésének következményeként a Kodály ének-zenetanítási koncepció szerint oktatott nem ének-zene tagozatos tanulók nagy része nem szereti a klasszikus zenét, nem alakul ki a klasszikus zene iránti érdeklődésük. A Waldorf tanulók klasszikus zenéhez fűződő attitűdjének vizsgálata éppen ellenkező képet mutat. Amíg az általános tantervű képzés szerinti ének-zeneoktatásban részesülő tanulók 80 százaléka úgy nyilatkozik, hogy soha nem hallgat otthon klasszikus zenét, vagy csak nagyon ritkán, a Waldorf képzésben részt vevő általános iskolás tanulók közel kétharmada és a középiskolások 80 százaléka – naponta, illetve hetente – szívesen hallgat otthon klasszikus zenét. Mindössze hat, illetve négy százalékra tehető azon tanulók aránya, akik a klasszikus zenét teljes mértékben elutasítják.

A Waldorf iskolákban folyó zenei nevelés eredményességének megnyilvánulását láthatjuk annak háttérében is, hogy a zenehallgatáshoz kapcsolódó, már általános iskolában is kedvező eredményeket felülmulóan, a középiskolások klasszikus zenéhez, zenehallgatáshoz fűződő attitűdje szignifikánsan pozitívabb képet mutat. Továbbá a Waldorf iskolás tanulók amellett, hogy az iskolában hangszerjátékot tanulnak, kétszer nagyobb arányban éreznek kedvet zeneiskolában, vagy művészeti iskolában történő hangszer tanuláshoz is, mint a Kodály-koncepció szerint oktatott, általános tantervű iskolákban tanuló társaik. A Waldorf zeneoktatás eredményességét támasztja alá az a tény is, hogy a Waldorf módszerrel oktatott tanulók klasszikus zenéhez történő viszonyulásában, az általános oktatással összehasonlítva, kevésbé játszik meghatározó szerepet a családi háttér. Az alapfokú iskolai végzettségű szülők gyermekei szignifikánsan nagyobb érdeklődéssel fordulnak a zenehallgatáshoz, többet hallgatnak önállóan is klasszikus zenét.

A zenehallgatással, zenetanulással kapcsolatos mutatók alapján azt láthatjuk, hogy a Kodály-koncepció szerinti, a válság jeleit mutató, minimális óraszámkeretek közé szorított általános tantervű ének-zeneoktatás a tanulók többsége számára nem nyújtja azt a lehetőséget, hogy megismerje a különböző zenei tevékenységekben, zenehallgatásban lelhető örömet. A közoktatásban napjainkra teljesen háttérbe szorult ének-zeneoktatás nem valósul meg élményt nyújtó módon. A tanulók nagy része számára a klasszikus zene nem hordoz semmiféle mondanivalót, teljes mértékben elutasítja a komolyzenét. Ezzel szemben a Waldorf iskolák ének-zene oktatása megteremti annak lehetőségét, hogy a tanulók örömet leljék a zenével kapcsolatos tevékenységekben. A klasszikus zenével történő mindennapos foglalkozás során kialakul a fiatalok komolyzene iránti érdeklődése, megszeretik a klasszikus zenét, önállóan is keresik a zenével való találkozás lehetőségeit, valamint többségében pozitívan fogadják a véletlenül hallott zenét is. A kutatás eredményei azt erősítik meg, hogy a klasszikus zene elfogadásában, megismerésében, megszerettetésében nagy szerepet játszik a művészetekben gazdag oktatás és a zenével való mindennapos aktív, hangszerjátékot is magába foglaló kapcsolat, amely például a Waldorf iskolákban a tanítás egészének fontos jellemzője.

Irodalom

- Bácskai Erika, Manchin Róbert, Sági Mária és Vitányi Iván (1972): *Ének-zenei iskolába jártak*. Zeneműkiadó, Budapest.
- Barkóczi Iona és Pléh Csaba (1977): *Kodály zenei nevelési módszerének pszichológiai hatásvizsgálata*. Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet – Bács megyei Lapkiadó Vállalat, Kecskemét.
- Calgren, F. és Klinborg, A. (1992): *Szabadságra nevelés: Rudolf Steiner pedagógiája: képek és tudósítások a nemzetközi Waldorf iskolai mozgalomról*. Török Sándor Waldorf-pedagógiai Alapítvány, Budapest.

- Csapó Benő (2000): A tantárgyakkal kapcsolatos attitűdök összefüggései. *Magyar Pedagógia*, 3. sz. 343–365.
- Csapó Benő (2002): Az iskolai tudás felszíni rétegei: mit tükröznek az osztályzatok? In: Csapó Benő (szerk.): *Az iskolai tudás*. Osiris Kiadó, Budapest. 45–90.
- Dohány Gabriella (2009): Vizsgálati lehetőségek – zenei műveltség értékelése a középiskolás fiatalok körében. *Iskolakultúra*, 9–10. sz. 13–23.
- Dohány Gabriella (2009): A zenei műveltség értelmezésének lehetőségei. *Magyar Pedagógia* (publikálásra benyújtva)
- Gajdos András (2005): *Az ember énekel – Waldorf daloskönyv*. Kláris Kiadó, Budapest.
- Gönczy László (2008): Kodály országa – az eltékozolt lehetőségek országa. *Parlando*, 2. sz. 28–31.
- Gönczy László (2009): Kodály-koncepció: a megértés és alkalmazás nehézségei Magyarországon. *Magyar Pedagógia* (megjelenés alatt)
- Imre Nóra (2002): Öröm, unalom és szorongás a tanórákon.
<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=munkaterhek-Imre-orom>
- Ittész Mihály (2000): Nyílt levél Trencsényi Lászlóhoz. *Iskolakultúra*, 8. sz. 115–119.
- Ittész, M. (2004): Zoltán Kodály 1882-1967: Honorary President of ISME 1964-1967. *International Journal of Music Education*, 22. 131–147.
- Janurik Márta (2007): Áramlatélmény az iskolai ének-zeneórákon. *Magyar Pedagógia*, 4. sz. 295–320.
- Janurik Márta (2009): Hogyan viszonyulnak az általános és középiskolás tanulók a klasszikus zenéhez? *Új Pedagógiai Szemle*, 7. sz. 47–64.
- Janurik Márta és Pethő Villő (2009): Flow élmény az énekórán: a többségi és a Waldorf iskolák összehasonlító elemzése. *Magyar Pedagógia*, 3.szám, megjelenés alatt
- Józsa Krisztián (2007): *Az elsajátítási motiváció*. Műszaki Kiadó, Budapest.
- Key, E. (1975): *A gyermek évszázada*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Kodály Zoltán (1989): *Közélet, vallomások, zeneélet*. (szerk. Vargyas Lajos) Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.
- Kodály Zoltán (2007): *Visszatekintés*. I–II–III. kötet. Argumentum Kiadó, Budapest.
- Kokas Klára (1972): *Képességfejlesztés zenei neveléssel*. Zeneműkiadó, Budapest.
- Laczó, Z. (1985): The non-musical outcomes of music education: influence on intelligence? *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 85. 109–118.
- Laczó, Z. (1987): The first measurement of the effectiveness of the Kodály concept in Hungary using the Seashore test. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 91. 87–96.
- Laczó, Z. (1991): Expressiveness as one of the musical abilities? *Canadian Music Educator, Special ISME Research Edition*, 33. 105–110.
- L. Nagy Katalin (2003): Az ének-zene tantárgy helyzete egy kérdőíves felmérés tükrében.
<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=kerdoives-LNagy-Enek#top>
- Németh András (2002): Reformpedagógia és a századvég reformmozgalmai. A reformpedagógiai kutatások egy új iránya. In: Németh András (szerk.): *Reformpedagógia-történeti tanulmányok. Európai kölcsönhatások, nemzeti sajátosságok*. Osiris Kiadó, Budapest. 25–43.
- Nordlund, C. Y. (2006): *Art experiences in Waldorf education: Graduates' meaning making reflections*. Dissertation presented to the Faculty of the Graduate School, University of Missouri – Columbia.
- Oláh Attila (1999): A tökéletes élmény megteremtését serkentő személyiségtényezők serdülőkorban. *Iskolakultúra*, 6–7. sz. 15–27.
- Oláh Attila (2005): *Érzelmek, megküzdés és optimális élmény: Belső világunk megismerésének módszerei*. Trefort Kiadó, Budapest.
- Papp Katalin és Józsa Krisztián (2000): Legkevésbé a fizikát szeretik a diákok? *Fizikai Szemle*, 50. 2. sz. 61–67.
- Pukánszky Béla (2005): Kodály Zoltán zenepedagógiája és az életreform. *Iskolakultúra*, 2. sz. 26–37.
- Sanda István Dániel (2008): A reformpedagógiai irányzatok iskolaépítési törekvései. *Iskolakultúra*, 9–10. sz. 129–142.
- Smirthrim, K., Garbati, J, Uptis, R. (2008): Engagement in learning: The role of rhythm. *Presented at the American Educational Research Association Annual Meeting* (New York, NY, March 24-28.
- Steiner, R. (1974): *A nevelés művészete – metodika – didaktika*. Magyar Waldorf Szövetség, Budapest.
- Szilvássy Orsolya (1999): A művészetpedagógia filozófiája. *Iskolakultúra*, 11. sz. 99–102.

- Takács Viola (2001): Tantárgyi attitűdök struktúrája. *Magyar Pedagógia*, 3. sz. 301–318.
- Zsolnai Anikó és Józsa Krisztián (2002): A szociális készségek kritériumorientált fejlesztésének lehetőségei. *Iskolakultúra*, 4. sz. 12–20.
- Zsolnai Anikó és Józsa Krisztián (2003): A szociális készségek fejlesztése kisiskolás korban. In: Zsolnai Anikó (szerk.): *Szociális kompetencia – társas viselkedés*. Gondolat Kiadó, Budapest. 227–